

חפירת הבארות

א. רמב"ן | בראשית פרק יב

(ו) אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול, הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה, ואמרו (תנחומא ט) כל מה שאירע לאבות סימן לבנים, ולכן יאריכו הכתובים בסיפור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים, ויחשוב החושב בהם כאלו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת, וכולם באים ללמד על העתיד, כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו:

ודע כי כל גזירת עירין כאשר תצא מכח גזירה אל פועל דמיון, תהיה הגזרה מתקיימת על כל פנים, ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות. כמאמר ירמיהו שצוה לברוך והיה ככלותך לקרוא את דברי הספר הזה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת ואמרת ככה תשקע בבל וגו' (ירמיה נא סג סד) וכן ענין אלישע בהניחו זרועו על הקשת (מ"ב יג טז - יז), ויאמר אלישע ירה ויור ויאמר חץ תשועה לה' וחץ תשועה בארם, ונאמר שם (פסוק יט) ויקצוף עליו איש האלהים ויאמר להכות חמש או שש פעמים אז הכית את ארם עד כלה ועתה שלש פעמים תכה את ארם:

ולפיכך החזיק הקב"ה את אברהם בארץ ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות בזרעו, והבן זה. ואני מתחיל לפרש הענינים בפרט בפסוקים בעזרת השם:

ב. רמב"ן | בראשית פרק כו

(כ) יספר הכתוב ויאריך בענין הבארות, ואין בפשוטי הסיפור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק, והוא ואביו עשו אותם בשוה, אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו, כי בא להודיע דבר עתיד. כי "באר מים חיים" ירמוז לבית אלהים אשר יעשו בניו של יצחק, ולכן הזכיר באר מים חיים, כמו שאמר (ירמיה יז יג) מקור מים חיים את ה'. וקרא הראשון עשק, ירמוז לבית הראשון אשר התעשקו עמנו ועשו אותנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות עד שהחריבוהו. והשני קרא שמה שטנה, שם קשה מן הראשון, והוא הבית השני שקרא אותו כשמו שכתוב בו (עזרא ד ו) ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם, וכל ימיו היו לנו לשטנה עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה. והשלישי קרא רחובות, הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה, והאל ירחיב את גבולנו, כמו שנאמר (דברים יט ח) ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר וגו' שהוא לעתיד וכתוב בבית השלישי (יחזקאל מא ז) ורחבה ונסבה למעלה למעלה, ופרינו בארץ, שכל העמים יעבדוהו ושכם אחד:

ג. חפץ חיים

ענין הבארות אשר חפר יצחק מלמדנו, שלעולם לא ירפה האדם את ידיו מלהמשיך את העסק אשר התחיל, אל יאוש ואל כישלון. אם יצחק אבינו חפר ולא מצא מים, חפר באר אחרת עד שמצא מים, ואם רבו עליה, חפר באר אחרת, וכ"כ המשיך במלאכת החפירה, עד שסו"ס חפר ומצא באר שלא רבו עליה וקרא שמה רחובות. כן הדבר בכל הענינים החומריים והרוחניים, הן במסחר והן בלימוד התורה. ואם מי שהוא אינו מצליח בתחילה בלימודו, אל יעזוב את התורה, כי סוף הכבוד לבוא, ואם נכשל תחילה, אבל יעמוד על אמינותה לבסוף.

ד. מאמרי הראי"ה

להוסיף אומץ: כשבני אדם חופרים באר עמוקה, כדי להשיג מים חיים בארץ צייה וצחיחה, הכורים מתייגעים, בעמל רב עולה להם לבוא עד העומק המוכשר להנביע את המים. ולפעמים הייאוש מתגנב בלב ואומר להם: הלא כבר יגעתם כל כך הרבה וחרס עלה בידכם ומים לא מצאתם, על כן טוב יותר שתחדלו מעבודתכם, לכו איש לאוהלו, ובקשו לכם עניינים קרובים יותר לשכר. רבים מעיפי הגוף וחלושי הנפש ודאי פורשים מן העבודה והולכים להם באשר ילכו. אבל אלה הקשורים בקשרי נשמה עם החפץ של מגמת הבאר החיה שבעתיד, בייחוד אלה, שהאמונה חזקה היא בלבבם שהמים החיים מוכרחים סוף כל סוף להיות זורמים ממקום זה והארץ צחיחה הצמא תיהפך על ידם לגן עדן, להחיות עם רב, אלה לא ייסוגו אחור מפני תולעת הייאוש ובחירוף נפש ימשיכו את עבודתם.

והנה אחרי שביעת די עמל והנה זרם מים פרץ והרי הוא עולה ושוטף, אבל המים דלוחים הם, מעורבים ברפש וחול, ולא יצלחו להרוות צימאון אדם ובהמה. אז שוב תתחלק המחנה העובדת לשנים. האחת אומרת: ראו נא הנה כל יגיעתנו בדי ריק, ומה בצע בעמלנו, אם אחרי עבודה כל כך מפרכת הגענו עד מעין נרפש אשר מימיו לא יצלחו לשתיה? והם הולכים עתה בדרך הנואשה של החלק הראשון, אשר מרפיון ידיים פירש זה מכבר מעבודת הכרייה והלך לו באשר מצא. ואמנם זה החלק של העם, בריא הגו וחסון הנשמה, הוא יאמר להם: ראו אחים כמה מסוכנת היא הטעות הגדולה שלכם, ויותר ממה שאנו מאשימים את הפורשים מהעבודה הקדושה והגדולה שלנו בראשונה, בעת אשר אחרי הטורח הגדול שעבר עליהם לא נראה רמז של מעין חיים, הננו מאשימים אתכם, אתם אשר יד ביד וכתף בכתף יחד עבדנו ועד כה באנו, עד אשר המים החיים התחילו לזרום, הנכם כעת, בעת אשר משאת הנפש שלנו הולכת ומתקרבת ושמשי השאיפה הוא

ויתר אומץ נעמיק לחפור את באר תחייתנו הקדושה, ובת קול עתידה להיות מפוצצת בראשי ההרים ואומרת: כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו (ויק"ר כז,ב).

נוסיף להעמיק את באר התחייה ברוח ובחומר. נרד עד התהום העמוקה של המחשבה התחייתית אשר נשטפה על ידי זרם של מחשבות שטחיות, שאינן אומרות את מגמתה העמוקה התהומית, נאדיר את המפעלים, נעסוק במרץ מלא חיים, בגבורת נשמה, בהקמת השוממות, בהרחבת הגבולים, בבנין הערים והכפרים, ויחד עם זה נתאמץ להרבות אור התורה בארץ חיינו להגדילה ולהאדירה, ואז רוחנו הנאמן והמקודש הנובע ממקור ישראל, בכל הדרת קדושת תפארתו, יגלה ויראה על שדרות המפעל כולו, והתנועה הלאומית כולה תצא על ידינו מידי עבי הטיט של המעטפה החילונית שלה, ותתעטר בעטרת הוד קודש אשר רעם גבורה לה, ופאר קודש לה, ויפעת נשמת הצבי והתפארת של אור ישראל וקדושו יאיר עליה, לעיני כל ישראל ולעיני כל עמי הארץ לחן ולכבוד ולרוממות קרן ישראל בנחלת קדשו סלה. ובאר ישראל תפכה את מימיה החיים והזכים, "ומעין מבית ד' יצא והשקה את נחל השטים" (יואל ד, יח), במהרה בימינו אמן.

ה. בעל שם טוב

וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו וגו', זה סוד כל הבארות שחפרו האבות למצוא מים שהוא התורה בבחינות עפר, היינו במדרגות הפתוחות, וכמו שאמר הבעל שם טוב זלה"ה נשמתו בגניז מרומים על הפסוק וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר, שהוא כמו שכתבתי, שכל אחד מן האבות עשה התגלות התורה מיסוד העפר ומדרגות התחתונים, על ידי תיקון מדתו של כל אחד ואחד, למצוא שם מים, בחינת באר מים חיים, שלא יכסה מכסה יסוד העפר על המים, ואחר הסתלקות אברהם נסתמו ההתגלות ההם, על ידי יסוד העפר, ששב לכסות על בחינת המים, והסתימה היתה על ידי פלשתים שהם הקליפות שחזרו וגברו, ויצחק שב וחפרן כמו שכתוב וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו וגו', כי זה הוא גם כן התגלות התורה שבמעשים דאברהם ויצחק, ששם גניזת התורה גם היום, מה שתקנו ועשו התורה ההוא שבפרטות, וכל זה היה לדורות הבאים לתקנם, שאלולא האבות לא היה אפשר להשיג שום השגה ולהתקרב להשם יתברך וכו': (מאור עינים פ' ויצא):

מחל להיות הולך וזורח, הנכם פורשים מן העבודה בשביל פחד השווא, של הרפש אשר נראה לכם בפרץ המים בראשית הגלות. מדוע אינכם שמים על לב, כי רק מפני שעדיין לא באנו עד העומק הרצוי, עד המקום אשר שם המים הצחים משיבי הנפש זורמים. בשביל כך הננו רואים כעת עדיין מים דלוחים? על כן אחי, במרץ אדיר יותר בכוחות כבירים יותר, נחדש את מפעלנו הגדול, ובוא נבוא עד התהום, עד מוצא המים הצלולים והזכים ואז הכל יראו וינהרו.

לשמע דברים ישרים כאלה ישוב המחנה הפורש, גם באחרונה וגם בראשונה ויצטרף להעבודה, ואז הברכה תופיע על ידם וכפי המידה של העמקת חפירתם כן יגדל הזרם של המים החיים, וכן יסופו כל הרפש והטיט, אשר במי הבאר ומים נוזלים, קרים, מתוקים ומרוויים, צלולים ובהירים, יעלו הרים וירדו בקעות והיו לברכת גוי ואדם רב.

הבאר אשר אנחנו כולנו כורים, עבודת הקודש היא אשר עובדים אנחנו כולנו, כל הקרב הקרב אל עבודת בנין ארץ ישראל ותנועת התחייה, מיום החלה להכות גלים בלבנות רבבות אלפי ישראל עד היום הזה. כמה תקופות של ייאוש כבר עברו על עבודתנו המקודשת? כמה פירשו מן הצבור המתחזק בבנין ארצנו הקדושה הנשמה? כמה הכריזו כבר כי הכל הולך לטמיון ואין שכר לכל העבודה הגדולה הזאת?

מי הם אשר נשארו עמנו? אמיצי הרוח, ברי הלב. ולא נכחד, שגם אומץ גופני במידה ידועה דרוש היה לכך, אבל עתה הנה כמדומה שהגיעו כבר ימים, אשר שום איש לא יוכל לכחש, שבאר התחייה החלה לזרום מים. הנה יש תקווה שעבודתנו לא תהו היא, כי יש כאן דבר ד' ויש כאן צמח צדקה לבית ישראל ולאדם כולו. אבל עוד הפעם כרוזא של המתייאשים קרי בחיל: הנה מי באר התחיה דלוחים הם, רפש וטיט הם גורפים אתם, על כן חדלו לכם מהעבודה הזאת אשר שכר אין לה. אבל מה יאמר המחנה של השרידים אשר ד' קורא?

לא נכחיש את החוש, לא נאמר שכבר כל הזרם של מי הבאר אשר חפרנו מים צלולים הם גם כעת. אבל בשום אופן לא יקשיב ישראל לקול מייאשיו, לקול מהירי הלב, הבאים כעת להחליש ידיים רפות, במקום שחובת קודש קדשים היא לחזקן. אם הזרם התחייתי והמרץ של העבודה הבניינית אשר לארץ ישראל, עדיין לא כולם מראה טהור להם מה היא התשובה אשר אנחנו חייבים להשיב על השאלה המרה הזאת?

רק אחת היא אמרתנו עליה: התחזקו הכורים. הוסיפו להעמיק. כל החיל אשר נגע ד' בלבנו, כל אשר לא קרב עדיין אל מלאכת הקודש של בנין הארץ ותחיית האומה וראשית מצעדי גאולתה, ירוץ כגיבור אורח, ויבוא אלינו לעמוד כל אחד במקצועו וכישרונו בשורת העובדים. ואלה אשר כבר התחילו בעבודה וידיהם רפו מפני המכשולים הרבים אשר פגשנו, אל ירפו ידיהם, נחפור את בארנו הקדושה, עוז לנו באלוקים סלה, וצור ישראל עזרו וישעו עמנו הוא. ואם מי הבאר אשר התחילו להיות מפכים רפש וטיט הנם מזרימים, לא נפרוש בשביל זה מהעבודה, כי אם ביתר חיל

